

DE SCHILDER PETRUS MORAULUS TOCH PIETER CLAEISSENS I ?

LUC DEVLIEGHER °

In 1952 schreef A. Schouteet in het *Album English* een artikel getiteld "Brugs schilder uit de XVIe eeuw, Petrus Moraulus, geïdentificeerd"¹. Daarin kwamen twee schilderijen ter sprake "Sint Jan op Patmos" en "De mis van de H. Gregorius" die beide een latijns opschrift dragen met de identificatie van de schilder : Petrus Nicolaus Moraulus uit de Oude Zak te Brugge.

In 1910 dacht A. von Wurzbach, die enkel het tweede schilderij kende, dat Moraulus wellicht te vereenzelvigen was met Pieter Claeissens². Kort daarna stelde J. Weale dat Moraulus niemand anders was dan Pieter Claeissens I die in de Jan Miraelstraat woonde en in de Oude Zak zijn schilderatelier had³. In het kunstenaarslexikon van Thieme en Becker was de Engelse geleerde voorzichtiger en schreef dat het schilderij wellicht van Claeissens I was en dat de naam Moraulus waarschijnlijk van Marael kwam⁴.

Schouteet verwerpt die identificatie op grond van historische, filologische en stijlkritische argumenten. Volgens hem was Petrus Nicolaus Moraulus de Brugse schilder Pieter de Moor die, afkomstig van Diksmuide, in 1494 Brugs poorter werd "om te doene de neeringhe van den scilders". Hij werd in 1500 vrijmeester in het ambacht van de beelden- en zadelmakers en overleed in 1507. Nog volgens Schouteet zou de naam Moraulus de verlatijnste vorm zijn van de Moor (maurus=moor),

° Dr. kunstgeschiedenis, Ten Hove 17, Brugge.

1. A. Schouteet, Brugs schilder uit de XVIe eeuw, Petrus Moraulus, geïdentificeerd, in *Album English*, Brugge, 1952, p. 331-353. Over de Moor-Moraulus schreef A. Schouteet ook een notitie in het *Nationaal Biografisch Woordenboek*, II, Brussel, 1966, kol. 613-614.

2. A. von Wurzbach, *Niederländisches Künstlerlexikon*, II, 1910, p. 185.

3. J. Weale, Peintres apocryphes. Joseph de Bromere, Pierre Maroulus, in *Annales de la Société d'Emulation*, 62 (1912), p. 62-63. Zie ook Id., Peintres brugeois. Les Claeissins, in *Annales de la Société d'Emulation*, 61 (1911), p. 26-76 (inz. p. 30-31).

4. Thieme en Becker, *Allgemeines Lexikon der bildenden Künstler*, VII, 1912, p. 33.

terwijl ik Moraulus eerder als een verlatijnsing van Moreel of Mareel zie⁵. Daarenboven is het eigenaardig dat Moraulus een tweede voornaam, Nicolaus, draagt die Pieter de Moor niet bezit.

Ook stijlkritisch verwerpt Schouteet de stelling dat Moraulus te ver-eenzelvigen is met P. Claeissens ; het werk van Moraulus is "onbe-twistbaar" veel ouder en er is "geen rechtstreekse stijlverwantschap te bespeuren" schrijft hij. Er kan echter worden opgemerkt dat van P. Claeissens I geen gesigneerd werk bekend is en dat, toen Schout-eet zijn artikel schreef, er geen aan Claeissens toegeschreven werk in een openbare verzameling te zien was. Inderdaad, de twee zij-luiken met de H. Antonius en Antonius Wydoot (abt van de Duinen-abdij 1557-1566) die van ca. 1557-1558 zouden dateren en in 1902 op de tentoonstelling van de Vlaamse Primitieven te Brugge aanwe-zig waren, bevonden zich in onbekend privé-bezit en werden pas in 1971 door het Brugse Groeningemuseum verworven⁶. Het Salamanca-drieluik (Brugge, Groeningemuseum en O.-L.-Vrouw-van-de-Potterie) is maar in 1979 door D. De Vos op goede gronden aan P. Claeissens I toegeschreven⁷. Een stijlkritische vergelijking was toen alleszins niet mogelijk.

Aangezien P. de Moor in 1500 vrijmeester werd en reeds in 1507 overleed, is zijn schildersloopbaan maar kort geweest. Schouteet meende dan ook dat de twee hem bekende schilderijen wellicht zijn enige overgebleven werken waren.

Er bestaat echter een derde schilderij, getekend Moraulus. In een publicatie over Vlaamse en onder invloed van Vlaanderen ontstane kunst in Cantabrië⁸ wordt het Bartholomeus-retabel besproken dat

5. Cfr. F. Debrabandere, Van Moreel tot Mareel, in *Biekorf*, 65 (1964), p. 72-73 ; Id., *Verklarend woordenboek van de familienamen in België en Noord-Frankrijk*, Brussel, 1993, p. 997.

6. A. Janssens de Bisthoven, De luiken van het altaarstuk met Antoon Wydoot, uit de Duinenabdij, in *Handelingen van het Genootschap voor Geschiedenis te Brugge*, 108 (1971), p. 230-237 ; D. De Vos, *Stedelijke Musea Brugge. Catalogus schilderijen 15de en 16de eeuw*, Brugge, 1979, p. 101-102.

7. D. De Vos, *o.c.*, p. 99-100.

8. De Cantabrische kust was a.h.w. een venster op de noordelijke wereld, uiteraard het nabije Frankrijk, maar nog meer het verder gelegen Vlaanderen waarmee Spanje een dynastieke band had. In de noordelijke Spaanse havens kwamen vele Vlaamse kunstwerken aan, o.m. vanuit Brugge waar het consulaat van de "natie" van Biskaje - waartoe de noordelijke havens behoorden - tot in 1585 was gevestigd.

Santoña, Santa Maria del Puerto. Bartholomeusretabel, H. Sebastiaan (getekend in de rechterbenedenhoek OPVS PETRI NICOLAI).

in de kerk van Santa Maria del Puerto in de havenstad Santoña wordt bewaard⁹. Het retabel bevat in het middengedeelte vier boven elkaar gelegen vakken met beeldhouwwerk¹⁰, geflankeerd door twee lagere zijgedeelten met elk drie geschilderde panelen (h. 121 cm, b. 106 cm). Tussen de vakken bevinden zich gegroefde zuiltjes, pilasters en Renaissance-ornamenten. Volgens de traditie is het retabel een gift van de keizer Karel. Op elk van de twee onderste panelen staat een opschrift in Romeinse kapitalen. Onderaan het paneel met de H. Hieronymus leest men "OPVS PETRI NICOLAI MORAVLI BRVGIS IN FLANDRIA IN PLATEA Q̄ DICIT^R DĒ HOVDĒ SACK" ; onderaan het paneel met de H. Sebastiaan staat "OPVS PETRI NICOLAI". Het eerste opschrift is ongeveer identiek met dat op de twee hierboven genoemde schilderijen van deze meester¹¹. Opvallend is wel dat in het opschrift bij Sint-Sebastiaan, dat onderaan rechts in de hoek staat, het woord MORAVLVS niet voorkomt, wat toch niet normaal is als dit de familienaam van de schilder zou zijn. Hieruit zou men kunnen besluiten dat PETRVS NICOLAVS (in het opschrift in de genitiefvorm) de Latijnse vorm is van Pieter Claeissens¹².

Op 11 december 1989 heeft prof. em. dr. J. Steppe in een lezing voor de Klasse der Schone Kunsten van de Koninklijke Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schone Kunsten van België het

9. E. Campuzano, *Arte de Flandes en Cantabria*, Santillana del Mar, 1989, p. 8. De auteur aanziet P. de Moor als de schilder van de panelen. Zijn lezing van de opschriften is niet helemaal correct.

10. Eén van de vier bebeeldhouwde panelen bevat de voorstelling van de gekroonde Maria en Kind, staande op een maansikkel en omgeven door zonnestralen waarrond een rozenkrans. Eromheen bevinden zich in de wolken vier engelen waarvan de twee onderste een muziekinstrument bespelen. Dit beeldhouwwerk is verwant met het bekende *Marianum* waarvan de bloeiperiode dateert van het laatste kwart van de 15de eeuw tot in het tweede kwart van de 16de eeuw en geografisch beperkt is tot enkele gebieden in de Nederlanden (Holland, Utrecht, Maasgebied, Brabant) en in Duitsland (inzonderheid Westfalen). Dat zou er kunnen op wijzen dat ook de bebeeldhouwde taferelen uit onze gewesten afkomstig zijn.

Zie over de chronologie, verspreiding en betekenis van het *Marianum* : M. Smeyers, *Het Marianum of Onze-Lieve-Vrouw-in-de-zon. Getuige van een laat-middeleeuwse devotie in de Nederlanden en in Duitsland*, in *Nederlands Kunsthistorisch Jaarboek*, 45 (1994), p. 271-299.

11. Zie de afbeelding bij het artikel van Schouteet en de lezing in de bijdrage van J. Weale.

12. Het blijft toch vreemd dat Claeissens de naam van de straat waarin hij woonachtig was, bij zijn naam voegde.

retabel besproken¹³. Hij vermeldde o.m. dat het retabel 1561 is gedateerd. Dit tot dan onbekende gegeven maakt uiteraard een identificatie van Moraulus met P. De Moor onmogelijk en is dit een nieuw argument ten voordele van het auteurschap van Pieter Claeissens I. Men kan zich afvragen of de geschilderde en gebeeldhouwde panelen pas ter plaatse in Spanje in een daar (in 1561 ?) vervaardigd retabel werden geplaatst. In Spanje was er immers een lange traditie van retabels met geschilderde en gebeeldhouwde panelen. Of dat ook in Vlaanderen het geval is geweest, zou een nader onderzoek verdienen, maar de vernielingen in de Geuzentijd, de vernieuwingen door de Barok en de afbraak door de neo-stijlen hebben weinig overgelaten. De studie van de vele Vlaamse kunstwerken die sinds eeuwen in Spanje worden bewaard zal hopelijk nieuwe gegevens daarover aan het licht brengen.

13. Van de lezing verscheen een samenvatting in het Jaarboek 1989 (p. 177) van de Koninklijke Academie.

